

VOLEBNÍ POZOROVATELSKÉ MISE

Svobodné volby jsou považovány za jeden z pilířů demokraticky spravované společnosti. Čtrnáctideník pravidelně sleduje volby v České republice i v zahraničí. Každý rok vydáváme také volební kalendář. U zpráv o průběhu voleb často čteme hodnocení různých pozorovatelských misí. A právě sledování průběhu voleb prostřednictvím pozorovatelských misí se věnuje aktuální číslo Čtrnáctideníku.

ÚČEL POZOROVATELSKÝCH MISÍ

Praxe sledování průběhu voleb začala již po druhé světové válce. Největší rozvoj však zaznamenala až od 90. let minulého století. Většina organizací, které vysílají volební pozorovatelské mise, se odvolává na Všeobecnou deklaraci lidských práv, v níž se v čl. 21 praví: „Základem vládní moci budiž vůle lidu; ta musí být vyjádřena správně prováděnými volbami, které se mají konat v pravidelných obdobích na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.“ Nestranný monitoring voleb má sloužit občanům příslušné země i mezinárodnímu společenství, v jehož zájmu je rozvoj demokracie ve světě. Demokratický průběh voleb přitom souvisí i s dodržováním dalších lidských práv a vlády práva.

VÍCE NEŽ VOLEBNÍ DEN

O správném průběhu voleb nesvědčí pouze dění v dny samotných voleb. Podle politologa Roberta Dahla je při posuzování demokratičnosti dané společnosti či organizace nutno soustředit se nejen na fázi voleb, ale i mezi volbami. Při sledování voleb je pak třeba rozlišit období volby, období před volbou a období po volbách. Podmínky všeobecnosti a rovnosti pasivního volebního práva často dokáží formálně splnit i státy, které za demokratické považovány nejsou. V rámci předvolebního období je

proto klíčové, zda mají občané možnost ovlivnit, z jakých možností budou v rámci voleb vybírat, to mimo jiné zahrnuje i právo být sám volen, a zda mají všichni možnost získat dostatek informací o všech nabízených alternativách. Při posuzování období po volbách je rozhodující, zda jsou výsledky voleb respektovány, tedy že vítězný kandidát, strana nebo koalice může skutečně vykonávat vládu.

Volební pozorovatelské mise zpravidla zahrnují dlouhodobou a krátkodobou misi. Zatímco krátkodobí pozorovatelé se soustředí právě na průběh samotné volby (zajištění tajnosti a svobody volby, práce volebních komisí, možnost voličů dostavit se k volbám a řádně odvolit, technické podmínky voleb, včetně jejich sčítání, apod.), dlouhodobí pozorovatelé sledují situaci v zemi již několik týdnů před volbami. Předmětem pozorování jsou registrace kandidátů i voličů, průběh volební kampaně, rovný přístup k médiím či připravenost orgánů zajišťujících průběh voleb.

MEZINÁRODNÍ STANDARDY

Organizace hlásící se k demokratickým principům uznávaným Organizací spojených národů podepsaly v roce 2005 *Deklaraci o principech pro mezinárodní pozorování voleb*, k níž je připojen etický kodex pro mezinárodní volební pozorovatele. Deklarace jmenuje principy svobodných a řádných voleb, jak byly popsány výše. Mezi klíčové principy pro vykonávání mise patří pravidlo nestrannosti. Pozorovatelé se soustředí na proces voleb. Neměli by stranit žádnému kandidátovi, neměli by se vyjadřovat k výsledkům voleb ani se zajímat o to, koho voliči volí.

Mezinárodní volební pozorovatelské mise se uskutečňují na základě pozvání vlády dané země, která by zároveň měla misi zaručit možnost nezávislého pozorování všech procesů spojených s volbami. Pozorovatelé komunikují s místními orgány zajišťujícími volby, s kandidáty, voliči i místními organizacemi občanské společnosti, které

mají zájem na řádném průběhu voleb. Pokud v zemi existují domácí pozorovatelé, měli by s nimi být mezinárodní pozorovatelé v kontaktu.

Mise by měly respektovat místní instituce a právní řád, ale zároveň by neměly sloužit k legitimizaci očividně nedemokratických voleb.

ORGANIZACE PROVÁDĚJÍCÍ MEZINÁRODNÍ POZOROVATELSKÉ MISE

Mezi organizace hlásící se k uvedeným principům patří řada mezivládních, mezinárodních i regionálních organizací jako Rada Evropy, Organizace spojených národů, Evropská komise, Africká unie, pacifická, americká i asijská regionální organizace či Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE). Hlásí se k ní i některé nevládní organizace jako např. Mezinárodní republikánský institut (IRI) či Národní demokratický institut (NDI).

Existují rovněž organizace, které jsou více či méně v opozici k tzv. západním hodnotám a provádějí alternativní pozorování voleb. Pozorování organizovaná Společenstvím nezávislých států sledují průběh voleb v bývalých sovětských republikách jako řádný a demokratický, ačkoli např. OSCE kritizuje v mnohých z těchto zemích faktickou neexistenci opozice. Jako alternativa k pozorování tzv. západních organizací se prezentuje organizace Euroasian Observatory for Democracy and Elections s pobočkami v Bruselu, Kišiněvě, Paříži, Moskvě a Soči, která se na svých stránkách vyjadřuje mimo jiné souzněním s názory Vladimira Putina.

Na pozvání mezinárodních organizací se misí často účastní poslanci národních parlamentů (či Evropského parlamentu). Mezi pozorovateli jsou pak profesionálové i dobrovolníci z řad veřejného i občanského sektoru.

DOMÁCÍ MONITORING V ČR

Pozorování regulérnosti voleb není pouze v rukou mezinárodních misí. Důležitými aktéry jsou domácí pozorovatelé. V České republice mají kandidující strany možnost jmenovat do volebních komisí své členy, aby sledovali regulérnost voleb. Občané mají právo podat stížnost na průběh voleb. V letech 2013 a 2014 pozorovaly volby v ČR některé nevládní organizace v čele s Transparency International ČR. Upozornily zejména na kupčení s hlasy či účelové stěhování v některých obvodech či na netransparentnost financování volebních kampaní.

Organizace podepsané pod Deklarací o principech pro mezinárodní pozorování voleb

African Union
Asian Network for Free Elections (ANFREL)
The Carter Center
Center for Electoral Promotion and Assistance (CAPEL)
Commonwealth Secretariat
Council of European Commission for Democracy through Law (Venice Commission)
Council of Europe – Parliamentary Assembly
Electoral Institute of Southern Africa (EISA)
European Commission (EC)
European Network of Election Monitoring Organizations (ENEMO)
Electoral Reform International Services (ERIS)
IFES
International IDEA
Inter-Parliamentary Union
International Republican Institute (IRI)
National Democratic Institute (NDI)
Organization of American States (OAS)
Organization for Security and Cooperation in Europe, Office of Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIHR)
Pacific Islands, Australia and New Zealand Electoral Administrators' Association (PIANZEA)
Pacific Island Forum
United Nations (UN)

Zdroje:

- Dahl, Robert. Polyarchal Democracy. In Dahl, Shapiro, Cheibub (eds.). *The Democracy Sourcebook*. 2003.
- Declaration of Principles for International Election Observation and Code of Conduct for International Election Observers. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/eueom/pdf/declaration-of-principles_en.pdf
- Department of Political Affairs. United Nations. Dostupné z: <http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/main/issues/elections>
- Election Observation Missions. European Union External Action. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/eueom/index_en.htm
- EODE – Eurasian Observatory for Democracy and Elections. Dostupné z: <http://www.eode.org/>
- Organization for Security and Co-operation in Europe. Dostupné z: <http://www.osce.org/>
- Radio Free Europe/ Radio Liberty. Dostupné z: <http://www.rferl.org/>
- Transparentní volby. Dostupné z: <http://www.transparentnivolby.cz>
- Všeobecná deklarace lidských práv. Dostupné z: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/mezinardni-uprchlicke-pravo/vseobecna-deklarace-lidskych-prav-1948.html>

